

УДК 656:658.15(045)

Соловей Н.В.

ВЗАЄМОДІЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Тема статті обумовлена сучасними тенденціями на фінансовому ринку, де виразно проявляються дві генеральні тенденції – інтеграційна і дезинтеграційна. Характерним є розглянути принципи співпраці між банками та страховими установами. В статті висвітлено поєднання основних видів діяльності банків та страхових установ.

Страхові компанії, комерційні банки, стратегічні альянси, консолідація страховиків і банків.

Тема статьи обусловлена современными тенденциями на финансовом рынке, где выразительно проявляются две генеральных тенденции - интеграционная и дезинтеграционная.

Страховые компании, коммерческие банки, стратегические альянсы, консолидация страховщиков и банков.

The theme of the article is conditioned modern tendencies at the financial market, where two general tendencies show up distinctly - integration and dezintegracionnaya.

Insurance companies, commercial jars, strategic alliances, consolidation of insurers and banks.

Постановка проблеми.

Сучасна економічна ситуація ускладнює процес консолідації обох ринків, проте при взаємодії цих ринків у перспективі вони одержать стратегічну конкурентну перевагу на ринку фінансових послуг.

Чинниками ускладнення процесу консолідації є зокрема слабкий розвиток в Україні фінансових інститутів, куди могли б інвестувати кошти страхові компанії, низький платоспроможний попит, нерозвинута фінансова культура, бідність населення та інші [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Страховий ринок України багатолікий, і власники страхових компаній формують єдину мету - підвищення ефективності страхового бізнесу, розширення клієнтської бази, розширення і, головне - стабілізація страхового портфеля і фінансових результатів діяльності. Дослідженнями в цій сфері займалися Турбина К.Е., С.Н. Асабіна та ін. Глобалізація усіх сфер економічного життя суспільства має неабиякий впливає на розвиток співпраці між банківськими установами та страховими компаніями не лише в Україні, а й за її межами. Удосконалення взаємовідносин між банками та страховими компаніями зумовлене необхідністю поглиблення інтеграційних процесів з метою виробництва конкурентоспроможних продуктів і більш якісного задоволення потреб клієнтів у фінансових послуг. Виникає нагальна потреба у дослідженні основ банкострахування та аналізі концептуальних підходів до організації та функціонування фінансового супермаркету як дієвої моделі співробітництва.

Невирішена раніше частина загальної проблеми.

Із середини 80-х рр. XX ст. у Європі активізувався процес злиття й поглинання фінансових організацій, у який у середині 90-х включилася й

Україна. Компанії стали створювати фінансові союзи й об'єднання, зокрема об'єднання банків і страхових компаній, що зумовило виникнення на ринках фінансових послуг такого явища, як консолідація банків і страхових компаній. Банки і страхові компанії, що входять до спільних груп банкострахування, вирішують проблеми з капіталізацією за рахунок перерозподілу коштів у групах [1; 2]

Постановка завдання (цілі статті).

На сучасному фінансовому ринку виразно проявляються дві генеральні тенденції - інтеграційна, виразником якої є концепція так званих "Загальних фінансів", і дезінтеграційна, котра проявляється у концепції спеціалізації. Характерним прикладом реалізації сучасної концепції "Загальних фінансів" є інтенсивна співпраця між банками та страховими установами, початок якої було закладено на ниві страхування кредитів. У цьому виді страхування знайшли тісне поєднання основні види діяльності банків та страхових установ. Сьогодні ця співпраця розвивається вже не лише по лінії простого взаємного обслуговування своїх установ, а й набуває багатопластового, взаємопроникаючого міжгалузевого, міжринкового характеру [3, с. 358]. Одним із яскравих прикладів цієї співпраці є стратегічні альянси.

Стратегічні альянси відіграють одну із провідних ролей в економіках розвинутих країн світу. Вони мають високий потенціал успіху в умовах глобальної конкуренції, оскільки за невеликих операційних витрат і менших потребах в інвестиціях можуть швидко досягти стратегічних цілей та ефекту синергії.

Викладення основного матеріалу.

Однією із найперспективніших форм інтеграції можна вважати стратегічні альянси банківських установ та страхових організацій. Це зумовлено наявністю у них великих обсягів довгострокових капіталів, потребою ефективного їх використання та об'єктивною необхідністю диверсифікації діяльності й підвищення рентабельності операцій. Причому, саме страхові компанії є основними учасниками стратегічних альянсів у світі. Це обумовлено, перш за все, наявністю у них великих обсягів довгострокових капіталів, потребою ефективного їх використання та об'єктивною необхідністю диверсифікації діяльності і підвищення рентабельності операцій.

Наприклад ресурси американської економіки на 30% складаються з ресурсів страхування життя. В Швейцарії цей показник складає 70%. В Японії страхові компанії володіють майже 18% всього акціонерного капіталу країни. А страховики Європи, США та Японії на кінець 90-х років управляли загальним обсягом вкладених коштів в економіку на суму більше 4 трлн. \$ [4, с. 88-90].

Слід зауважити глибоку світову інтеграцію страхових компаній у банківський сектор. Унаслідок об'єднання однієї з найбільших німецьких СК Allianz із Dresdner Bank виникла, на той час, четверта за величиною в світі

фінансова група. Відома французька СК Аха представлена на французькому ринку дочірнім банком Bank Worms і має тісні контакти з рядом національних банків. У Франції майже 60% страхових полісів реалізується через банки — це яскравий приклад довгострокового стратегічного партнерства банків і страховиків. У Європі в середньому кожен третій поліс страхування життя і кожен двадцятий за іншими видами страхування також реалізується банками. Деякі регіональні банки Японії, надаючи канали збуту для страхових компаній, контролюють близько 50% місцевих ринків фінансових послуг.

Першими, хто оцінив перспективи співпраці із страховиками, були банки. Сьогодні практично кожний банк має мінімум одного або й кількох страхових партнерів. Відомо, що ВАБанк має у своєму підпорядкуванні страхові компанії “Лідер”, “Лідер-Життя” і “Лідер-Ре”; Укрсоцбанк – викупив страхову компанію “Оранту” і заснував “Укрсоцстрах”; Промінвестбанк володіє страховими компаніями “Вексель” і “Вексель-життя”; Інтерконтинентбанк створив страхову компанію “Сіндек”, а Укрсиббанку підпорядковується Український страховий альянс.

Як свідчать дослідження, головними причинами підвищеної взаємної зацікавленості страховиків та банків є:

- ✚ проникнення на нові ринки та забезпечення ефективного використання філіальної системи;
- ✚ можливість значно розширити клієнтську базу та обмін інформацією;
- ✚ необхідність акумулювати всі грошові потоки в одній системі;
- ✚ диверсифікація капіталу та доходу, підвищення норми прибутковості інвестиційних ресурсів;
- ✚ можливість надання повного спектра банківських і страхових послуг.

Ці послуги мають бути високоякісними, гарантованими та привабливими для клієнта. Як свідчить зарубіжний досвід, клієнти лояльно ставляться до своїх банків та позитивно сприймають ідею «фінансового супермаркету».

Співпраця страхових компаній і банків є взаємовигідною, оскільки для страхових компаній це збільшення обсягів продажу страхових продуктів, розширення клієнтської бази та каналів збуту, скорочення частки витрат на організацію продажу; для банків – страхування ризиків, пов’язаних з банківським бізнесом, покращення конкурентної позиції на ринку, підвищення лояльності з боку клієнтів, зміцнення іміджу.

Проте, крім зазначених переваг, інтеграція банків і страхових компаній має й недоліки, головним із яких є монополізація фінансової галузі. Наприклад, підприємство бере в банку в лізинг обладнання, при цьому банк зобов’язує його застрахувати лізингове майно й пропонує ряд страхових компаній, поліси яких він прийме. Із цими страховими компаніями він має договір про співпрацю, або вони входять в одну банківсько-страхову групу. Підприємство, яке бере у лізинг обладнання, не має права вибрати іншу страхову компанію, умови страхування якої можуть бути більш привабливими, а вартість послуг – нижчою, що обмежує права споживача

фінансових послуг. Таким чином, відбувається прихована монополізація ринку фінансових послуг [6].

Аналіз наукових робіт із проблеми консолідації страхових компаній і банків дозволив розглянути форми взаємодії цих фінансових структур. Можна виділити такі три форми [6,7,8]:

До першої форми відносять угоди про співпрацю комерційних банків і незалежних страхових компаній без створення юридичної особи. У цьому випадку інтереси комерційних банків – це забезпечення фінансової стійкості, безпеки і стабільності. Страхова компанія, у першу чергу, займається страхуванням кредитних ризиків. Інтерес банків – це також внески на депозити страхової компанії в цьому банку. Інтереси страхової компанії – операції страхування з клієнтами банку, постійні надходження страхових премій, мінімізація витрат страхової структури. Така форма взаємодії охоплює достатньо велику кількість банків і страхових фірм.

Друга форма – утворення комерційного банку і страхової компанії одними й тими ж особами, які прагнуть до диверсифікації капіталу з метою отримання доходів у суміжних сферах ринку фінансових послуг. До цієї форми відносимо також операції поглинання і злиття компаній. Питання безпеки й стійкості при такій формі співпраці не стоять на першому місці.

До третьої форми співпраці можна віднести формування кептивних страхових компаній. У такому разі Правління комерційного банку створює страхову структуру, володіє її контрольним пакетом акцій (паїв, частки).

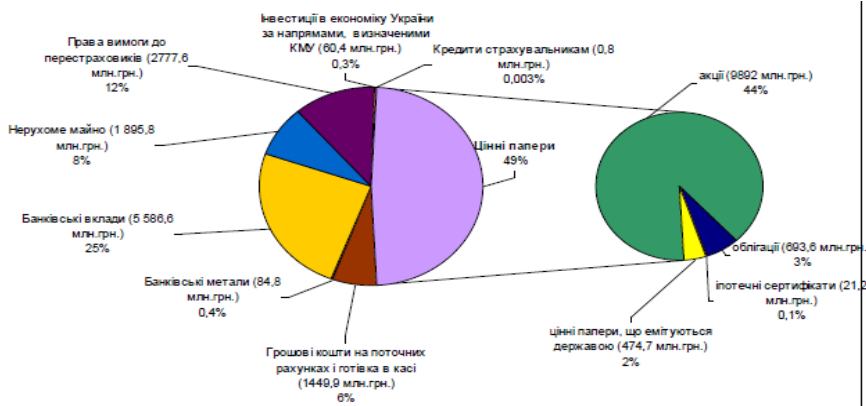
Кептивні страхові компанії здійснюють страхування різних ризиків клієнтів банку з урахуванням специфіки цих ризиків, забезпечуючи тим самим фінансову безпеку й фінансову стійкість банку. Такі страхові компанії створювалися для оптимізації схем оподаткування й майже легального відтоку коштів за кордон через операції перестрахування [8].

Кожна із цих форм вимагає розробки й реалізації загальних фінансових програм, у яких визначаються напрями взаємодії, нові фінансові продукти, пропонувані споживачам, умови реалізації банківськими установами стандартного набору послуг страхової компанії та ін.

Розглянувши детальніше I форму взаємодії, бачимо що страхові організації, окрім можливості розмістити свої фінансові ресурси, зокрема страхові резерви, у державні та корпоративні цінні папери, пайові інвестиційні фонди, нерухоме майно тощо, можуть забезпечити також свою інвестиційну діяльність і за допомогою банківської системи, для якої інвестиційна діяльність страховиків має прикладне значення, а тому банки є для страхових компаній найважливішими фінансовими інститутами, що забезпечують капіталізацію їхніх фінансових ресурсів. Це може відбуватися за рахунок інвестування частини страхових резервів у вартість банківських вкладів (депозитів), у тому числі засвідчених депозитними сертифікатами, у векселі банків, а також у корпоративні цінні папери, емітентами яких є комерційні банки [9, с. 110-111]. Проте тут є один негативний момент. Після початку кризи із введенням Постанови Правління Національного банку

Україні від 11.10.2008 № 319 «Про додаткові заходи щодо діяльності банків» було заборонено дострокове розірвання договорів і зняття коштів з депозитів. Враховуючи те, що на кінець 2008 року на депозитах страховики тримали 29,1%, то тепер тільки 25% резервів (рис.1.). Це зменшення можна пов'язати із так званими проблемними депозитами, тобто депозитами які страховики не можуть достроково повернути і своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Обсяг проблемних депозитів, за даними Держфінпослуг, складає 1,2 млрд. грн. Це суттєво знижує ліквідність страхових компаній. Тому необхідним є прийняття ряду заходів, для отримання СК своїх проблемних депозитів, що в свою чергу підніме ліквідність страховиків

а)

б)

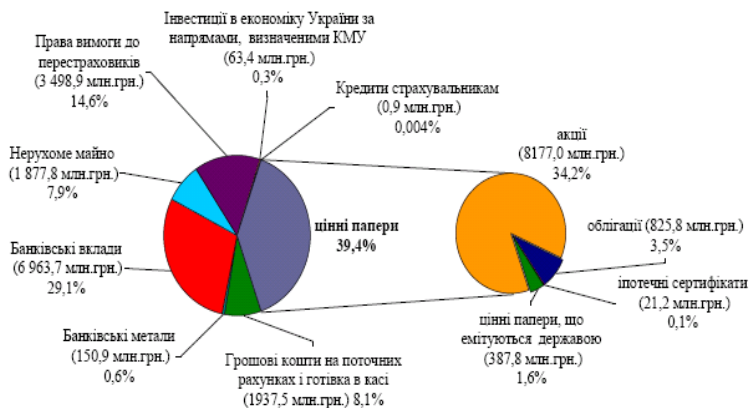

Рис.1. Структура активів СК на (за даними Держфінпослуг):

а) 31.12.2008 р.; б) 30.06.2009р.

На даний момент розроблено декілька варіантів вирішення цієї проблеми. Так, Нацбанк запропонував страховикам два варіанти вирішення проблеми:

перевід заморожених депозитів в портфель Ощадбанку і здійснення страхових виплат тимчасовими адміністраторами прямо з депозитів банків за дорученням страховиків. Держфінпослуг, в свою чергу, запропонувала за рахунок страхових резервів сформувати Фонд гарантування страхових виплат, кошти якого можуть бути перераховані на рахунки НБУ. Страховики розробили альтернативну схему: Міністерство фінансів, на їхню думку, буде зобов'язано через банки кредитувати страхові компанії для здійснення ними виплат своїм клієнтам під заставу заморожених депозитів. Останній варіант є досить вигідним для страховиків, бо передбачає можливість отримання значно більшого кредиту, ніж розмір проблемного депозиту, що перебуватиме в заставі.

Банки справляють великий вплив на становлення професійного страхового бізнесу в Україні, наприклад у до кризові часи близько 70% продажу страховиків забезпечували банки: при наданні іпотечних та автокредитів позичальники зобов'язані придбати страховку.

В умовах фінансової кризи, за даними Держфінпослуг, спад ринку страхових послуг, а саме збір премій страховиків скоротився на 12,7 % у I кварталі 2009 до аналогічного періоду 2008 року, хоча прогнози експертів були значно гірші. Як бачимо з рис.2. - ця ситуація пояснюється рекордним зростанням сегменту страхування кредитів (у т.ч. відповідальності позичальника за непогашення кредиту) на рекордні 217,9 % - до 793 млн. грн. проти 249,45 млн. грн. роком раніше, при спаді решти сегментів страхового ринку, крім медичного страхування, наприклад у страхуванні фінансових ризиків — на 47%, вантажів та багажу – на 45%, наземного транспорту — на 28,7%, майна — на 10,3%, ОСАЦВ — на 6,2% [10]. Проаналізувавши ці дані можна впевнено сказати, що один із аспектів взаємодії страхових компаній і комерційних банків, а саме зростання сегменту страхування кредитів, утримав страховий ринок від тотального спаду.

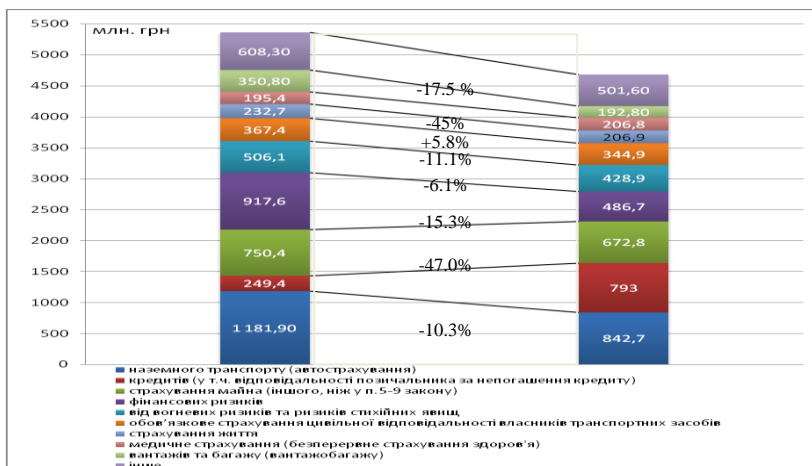

Рис. 2. Зміна надходжень за валовими страховими преміями у I кварталі 2009р. (справа) порівняно з аналогічним періодом 2008р. (зліва) [за даними Держфінпослуг]

При страхуванні кредитів банки і страховики повинні чітко розмежовувати відповідальність кожної із сторін за перевірку, контроль та своєчасність прийняття рішень з метою запобігання неповерненню кредиту через непрофесійні чи навмисні дії позичальника. Отже необхідна угода, яка виключає можливість змови між страховиком і позичальником чи банком і позичальником. НБУ накладає обов'язки з виконання контролю за цільовим використанням наданих кредитів. Саме невиконання цих функцій з боку банків стало в багатьох випадках причиною відмови страховиків сплачувати кредиторіві страхове відшкодування.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Підсумувавши вищесказане можна впевнено сказати, що в Україні є потенціал розвитку як банківської, так і страхової діяльності. Беручи до уваги зарубіжний досвід, значно ефективнішим є розвиток обох сторін при їх взаємодії. Варто зазначити, що дослідження учених щодо злиттів і поглинання страхових компаній, банків, підприємств виявили так званий "ефект синергії". Під синергією розуміють кумулятивний позитивний ефект, що піднімає сумарні результати різних бізнесів порівняно з рівнем ефективності кожного з окремо взятих учасників.

Як і при будь-якому розвитку виникають певні проблеми, частину яких було вище проаналізовано. А напрямками їх вирішення можна вважати:

1) для підвищення ліквідності страховиків необхідно розморозити кошти на проблемних депозитах. Оптимальним варіантом буде проведення круглого столу з участю представників страхових компаній, Держфінпослуг та НБУ, де необхідно визначити механізм, напрями, шляхи фінансування повернення проблемних депозитів, призначити відповідальну структуру, яка б здійснювала моніторинг цільового використання цих коштів, та закріпити зміни на законодавчому рівні;

2) модернізація законодавства з точки зору підвищення ефективності нагляду за спільною діяльністю страхових компаній і банків, що дасть змогу попереджати монополізацію ринку, фінансові махінації, махінації із використанням інсайдерської інформації та зміцнити довіру клієнтів;

3) постійне здійснення контролю за цільовим використанням наданих застрахованих кредитів для унеможливлення навмисних махінацій. Страховиків необхідно розглядати як найближчих партнерів банків у своїй діяльності, а не як нескінченне джерело компенсації збитків, яких зазнав банк у зв'язку з видачею явно безповоротного кредиту;

4) для ефективної взаємодії банків в умовах розвитку страхових відносин необхідно створити систему державного регулювання функціонування й розвитку банківсько-страхових структур, визначити вимоги до функціонування таких структур згідно з нормами й стандартами Європейського Союзу [5];

5) сформувати законодавчо-нормативну базу в Україні і розробляти економічну політику, яка б сприяла зрощенню, взаємопроникненню банківського й страхового сегментів фінансового ринку, що відповідатиме

світовим тенденціям до подальшої інтеграції страхового і банківського капіталу.

Процеси створення стратегічних альянсів між банками та страховими компаніями позитивно вплинуть на діяльність страховиків, які ввійдуть до таких альянсів, і на розвиток страхового ринку України. Також, можна спрогнозувати зміну акцентів у сфері інвестиційних вкладень в економіку, де найважливішу роль відіграватимуть потужні страхові компанії, а не банки.

ЛІТЕРАТУРА

- 1) Грищенко Р. Тенденції банківського бізнесу: злиття банків, страхових компаній та пенсійних фондів [Текст] // Вісник НБУ. – 2004. – Лютий. – С. 15-17.
- 2) Петров М.А. Интеграция рынков в условиях глобализации на примере страхового рынка [Текст] // Финансы. Инвестиции. Деньги. – № 7. – 2003.
- 3) Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: [Текст] Монографія. - Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш. - 2002. - 570с.
- 4) Фурман В. М. Стратегічні альянси страхових компаній та банків: зарубіжний досвід та перспективи створення в Україні [Текст] // Страхова справа, 2002. - №3(7). – с. 88-90.
- 5) Лирик О. Bancassurance та перспективи його розвитку в Україні [Текст] // Вісник НБУ. – 2007. – № 2. – С. 32–37.
- 6) Зубарев В. Банк і страхування: «за» і «проти» [Текст] // Вісник НБУ. – 2004. – Листопад. – с.32-38.
- 7) Фурман В. М. Світовий досвід комплексного страхування банківських ризиків [Текст] // Банківська справа. – 2004. – № 1. – С. 118-122.
- 8) 10. Ширинян Л. Метод рационализации формирования уставного фонда страховых компаний Украины [Текст] // Экономика Украины. – 2006. – № 11. – С. 27–35.
- 9) Альошина Л. Є., Петик Л. О. Активізація інтеграційних процесів у взаємовідносинах банків і страхових організацій [Текст] // Фінанси України. – 2006. - №6. - с. 107-113.
- 10) Сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dfp.gov.ua